

FAZEKAS ÁGOTA

Családjogi eljárások reformja Németországban és Ausztriában

Bevezető gondolatok

Napjainkban az igazságszolgáltatásnak, így a bírósági eljárásoknak is több kihívásnak és elvárásnak kell megfelelniük. Ugyanis e területet is jellemzi az az általánosan elfogadott szemlélet, hogy másféle és újabb stratégiákra van szükség: hosszú távú célokra, egyértelmű perspektívákra, gazdaságos működésre, valamint értékes, hatékony és időszerű bírósági eljárásokra. Ahhoz, hogy a bírósági eljárások során e követelmények teljesülhessenek, szükségessé válik többek között a bíróság és az eljárásban résztvevő egyéb hivatásrendek szakmai közreműködése, az úgynevezett interdiszciplináris együttműködése. Ugyanis az *interdiszciplináris*,¹ azaz a több szakmai területet átfogó kollaborációval megsokszorozódik a szakértelem egy magasabb rendű minőség, eredmény elérése, a közös szakmai nyelv, az újabb, rugalmas és sokrétű közös tudás, továbbá készségek és értékek kialakítása, illetve fejlesztése érdekében.²

A tanulmányomban azokat a családjogi eljárási reformokat mutatom be, amelyek az utóbbi néhány évben a német és az osztrák jog - és bírósági rendszert érintették. E reformok végrehajtása mindkét országban bírósági modellkísérletek bevezetésével indult, amelyeknek a legfőbb célja a gyermeki érdekek fokozottabb érvényesülése, a bírósági eljárások gyorsítása, a szakmai segítség eljárásba történő bevonása, valamint a bíróság és a különböző hivatásrendek közötti interdiszciplináris együttműködés erősítése.

Eljárásjogi reformok bevezetése modellkísérletek útján

A német és az osztrák családjogra vonatkozó, eljárásjogi reformok bevezetését modellkísérletek alkalmazása előzte meg, amelyek olyan kedvező tapasztalatokat nyújtottak, hogy mind Németországban, mind Ausztriában törvényi módosításokra, új jogintézmények létrehozására került sor.

---

¹ Az „interdiszciplináris” szó több tudományágra kiterjedő, több szakterületet közösen érintő kifejezést jelent. Lásd: BAKOS Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémia Kiadó, Budapest, 1973. 377.

² BUDAI István: *Szakmaközi együttműködés a közösségi munkában*. In: Budai István – Nárai Márta (szerk.): *Közösségi munka – Társadalmi bevonás – integráció*. Szöveggyűjtemény. Széchenyi István Egyetem. Győr, 2011. 51-69.

Mindkét ország családjogi reformjának a középpontjában az interdiszciplináris, azaz több szakmai területet átfogó együttműködési formák és megoldások bevezetése állt. Másrészt a reformok bevezetésének indoka az volt, hogy a bíróságoknak egyre nagyobb elvárásokkal és kihívásokkal kell szembenézniük, így különösen a felek megnövekedett igényeivel, valamint a családjogot érintő azon gyakori problémával, hogy a bírák egyes kérdéseket (különösen a pszichológiai és a pszichiátriai szakkérdéseket) a jog eszközeivel nem tudják megoldani, mivel ehhez további képességek és ismeretek szükségesek. Ezért szükségessé válik különösen a családjogi eljárások vonatkozásában a bíróságok, valamint a társszervek, így a gyámhivatal, az ügyészség, a rendőrség, az ügyvédi kar, továbbá egyes szakemberek, azaz az igazságügyi szakértői kar, a pszichológusok, a mediátorok, a pedagógusok, a tanácsadók közreműködése, valamint speciális szakmai segítsége.

E szakmai együttműködés hozzájárul ahhoz, hogy a bírói döntések magasabb színvonalat képviselhessenek, az eljárások ésszerű időtartamban befejeződhetnek, a felek között békés megállapodás jöhet létre, valamint a családi konfliktusok tartós megoldásra találhatnak.³

Az interdiszciplináris együttműködés változatai

A bíróságon alkalmazott interdiszciplináris együttműködés több változatról beszélhetünk az egyes országokban.⁴

Az egyik változat az intézményi szinten megvalósuló együttműködés (*Zusammenarbeit auf institutioneller Ebene*), mint például a Cochemi vagy a Berlini Modellek, amelyek egy jól összehangolt struktúrán alapulnak. Itt az együttműködés helyi, regionális és országos munkacsoportokban, rendszeres időközönként (havonta vagy negyedévenként) megtartott értekezleteken valósul meg, amelyek a résztvevő intézmények, szervezetek, szakemberek (például a bíróság, a szakértői kar, az ügyészség, a rendőrség, a gyámhivatal, a mediátorok stb.) között közös eszmecserét, valamint aktuális témák, problémák és kérdések megvitatását teszik lehetővé.

Az interdiszciplináris együttműködés másik változata a konkrét bírósági eljárásban megvalósuló, az adott bírósági ügyre vonatkozó közreműködés (*Zusammenarbeit im Einzelfall, einzelfallbezogenes Casemanagement*), mint például a Münchener Modell, vagy az osztrák családjogi bírósággal való közreműködés (Familiengerichtshilfe) modellje. Ebben az esetben a konkrét családjogi perekbe bevont külső (bíróságon kívüli) szakemberek (azaz a bíróság „segédszerve”), így különösen a pszichológusok, a szakértők, a pedagógusok, a mediátorok, a szociális munkások, a gyámhivatali dolgozók, a nevelési tanácsadók segítő funkciót töltenek be különösen a felek közötti békés megállapodás létrejöttében, a tényállás felderítésében, a szakértői vélemény gyorsabb elkészítésében.

Az interdiszciplináris együttműködés harmadik változatát a stratégiai szinten magvalósuló együttműködés (*Vernetzung auf der strategischen Ebene*) jelenti,⁵ amely több minisztérium részvételével megvalósuló munkacsoportok létrehozását és működését jelenti.

³ Georg KATHREIN: Modellversuch Familiengerichtshilfe, Gastkommentar, <https://www.justiz.gv.at/web2013/html/default/2c94848534e6045f0134eaf04bd1003f.de.html> (2015. 02. 25.)

⁴ Landesjugendamt Rheinland – Pfalz: Das Kindeswohl als Maßstab für Aufgabenverständnis und Kooperation der beteiligten Professionen im Kontext von Trennung und Scheidung nach dem neuen Kindschaftsrecht – Handreichung. In: Zusammenarbeit zwischen Familiengerichten und Jugendämtern bei der Verwirklichung des Umgangs zwischen Kindern und Eltern nach Trennung und Scheidung, Deutsches Institut für Jugendhilfe und Familienrechte (DIJuF) e.V., Heidelberg, 2004. 125-126.

A tanulmányomban a bíróságon alkalmazott interdiszciplináris együttműködés első két változatát, azaz az intézményi szinten, valamint az egyes bírósági ügyekben megvalósuló együttműködési módszereket mutatom be és vizsgálom.

Az interdiszciplináris együttműködés német modelljei

Az elmúlt években Németország több bíróságán is kidolgoztak interdiszciplináris együttműködésre irányuló modelleket különösen a családjogi bírósági eljárások tekintetében. E modellek létrehozását az utóbbi években bevezetett német családjogi reformok indokolták, amelyeknek a legfontosabb célkitűzése az volt, hogy a gyermeki érdekek érvényesülése érdekében szemléletváltást hozzon olyan területeken, mint a szülői felelősség erősítése, a szülők számára nyújtott tanácsadás és a konfliktusok békés megoldásának előtérbe helyezése. Ilyen modellek kerültek bevezetésre többek között a Berlini Kerületi Bíróságokon, továbbá a Münchener Járásbíróságon, a Düreni Járásbíróságon, a Kölni Járásbíróságon, a Cochemi Járásbíróságon, a Warendorfi Járásbíróságon, a Hageni Járásbíróságon, a Düsseldorf-i Járásbíróságon, illetve az Esseni Járásbíróságon.⁶

A német bíróságokon az interdiszciplináris együttműködés mindkét változata, vagyis az intézményi szinten megvalósuló és az adott bírósági ügyre vonatkozó együttműködési forma is létrejött. Elsőként az intézményi szinten, azaz a munkacsoportokban, helyi és regionális értekezletek magtartásával megvalósuló együttműködési módozatokat jöttek létre, majd később bevezették a törvényi szinten is szabályozott, a konkrét bírósági eljárásban alkalmazható interdiszciplináris együttműködési formákat.

Az intézményi szinten megvalósuló együttműködés

Németországban már több mint 20 évvel ezelőtt létrejött az intézményi szintű interdiszciplináris együttműködés a bíróság, a társszervek és egyéb szakemberek között. Az együttműködés e változata helyi, regionális és országos munkacsoportokban valósul meg. Ilyen együttműködési programot elsőként a Cochemi Járásbíróság dolgozott ki 1992-ben, amely valamennyi, később létrejött német modell alapja lett. E „Cochemi Modell”⁷ a bírósági együttműködés új, speciális formáját valósította meg azáltal, hogy a családjogi eljárásban érintett egyes szakemberek között szoros munkakapcsolatot alakított ki. E modell alap gondolata, hogy a családjogi bírónak – a bírói munkájuk során – tisztában kell lenniük a társ-tudományok alapvető ismereteivel is. Ez pedig csak a bírák, a társszervek és egyéb szakemberek, szakértők közötti interdiszciplináris kommunikációval valósulhat meg. E kommunikációt a rendszeres időközönként, azaz a negyedévenként megtartott kerekasztal – beszélgetések („Runde Tische”) teremtik meg, amelyeken a családjogi eljárások valamennyi szereplője, így különösen a bírók, az ügyvédek, a gyámhivatali dolgozók, a gyermekjólét munkatársai, az igazságügyi szakértők stb. vesznek részt. Az ilyen módon létrejövő interdiszciplináris eszmecsere alkalmas arra, hogy az egyes szakemberek között „ésszerű” együttműkö-

⁵ Rüdiger ERNST – Winfried FLEMMING: *Struktur und Praxis der interdisziplinären Zusammenarbeit im Familiengerichtsverfahren in Berlin*. Projekt Elternkonsens – 2. Landeskongress – Stuttgart, 2010. 09. 20. Forrás: <http://www.landgericht-stuttgart.de/pb/site/jum/get/documents/jum1/JuM/import/justizportal%20baden-wuerttemberg/pdf/vo/Vortrag%20Flemming%20und%20Prof.%20Ernst.pdf>, (2015. 02. 10.)

⁶ Lásd bővebben: Justizministerium des Landes Nordrhein – Westfalen und Ministerium für Generationen, Familie, Frauen, und Integration des Landes Nordrhein – Westfalen: *Interdisziplinäre Zusammenarbeit im Familienrecht* (Tagungsdokumentation), 2009. 1-68.

⁷ A Cochemi Modellről lásd részletesebben: <http://www.ak-cochem.de/> (2015. 02. 25.)

dés kerüljön kialakításra.⁸ E modell szerint a különböző szakemberek (így a családjogi bírók, az igazságügyi szakértők, a gyámhivatali dolgozók, a mediátorok, az ügyvédek stb.) részvételével negyedévente megtartott munkaértekezleteken különösen olyan témák kerülnek megvitatásra, mint a házasság felbontása, a gyermek szerepe a bontóperben, a szülői felelősség és szülői felügyelet, az alternatív vitarendezés, a gyermeki jogok, a gyermek jogi képviselője, illetve a multikulturális életközösségek. Az értekezletek szakmai csoportonként mindig más-más helyen kerülnek megrendezésre. A „Cochemi Modell” tehát egy multiprofessionális együttműködést hozott létre a családi konfliktusok megoldásában tevékenykedő szakemberek, így különösen a családjogi bírók, az ügyvédek, a gyámhivatal képviselői, a mediátorok, az ügygondnokok, a pszichológus szakértők, a tanácsadók, valamint a pszichoterapeuták között. E szakemberek tevékenységének legfontosabb célja pedig a bírósági eljárás során a gyermeki érdekek messzemenő érvényesülésének, valamint a felek közötti békés megállapodás létrejöttének elősegítése.

A Cochemi Járásbíróság mellett a Berlini Kerületi Bíróságok, a társszervek és egyéb szakemberek között is létrejött intézményi szinten megvalósuló, interdiszciplináris együttműködési program⁹ 2007. április elején, amely egy többdimenziós, multiprofessionális, intézményeken és szakmai területeken átívelő munkacsoportot foglal magába.¹⁰ A Berlini Modell az előbb bemutatott Cochemi Modellhez képest még több szakembert, szakmai csoportot von be az együttműködésbe, így ennek résztvevői a gyámhivatal, a bíróság, az ügyészség, a bírósági végrehajtók, az ügyvédek, a rendőrség, a pedagógusok, a gyermekvédelmi intézmények, az orvosok, az igazságügyi szakértők (különösen a pszichiáter és a pszichológus). Az együttműködésben résztvevő szakmai területek számát érintően Cornelia Müller–Magdeburg, Berlin egyik kerületi bíróságának elnökhelyettese és családjogi bírója egy tanulmányában az interdiszciplináris együttműködés fejlesztését, további szakmák bevonását szorgalmazza.¹¹

A Berlini Modell alapján működő együttműködéseknel is rendszeres időközönként, azaz havonként tartanak munkaértekezleteket, amelyeknek a legfontosabb célja egy intenzív kommunikáció megteremtése, egységes standardek és közös koncepciók meghatározása, valamint a nyilvánosság tájékoztatása. Ezeken az értekezleteken a résztvevő szakemberek aktuális problémákat beszélnek meg, így többek között napirendre kerülhet a felek közötti békés megállapodás elősegítése, a gyermek élethelyzetének elemzése, avagy a gyermeki szükségletek meghatározása.

⁸ Siegfried WILLUTZKI: *Aufgaben und Rechtsgrundlagen der familiengerichtlichen Tätigkeit*. In: Deutsches Institut für Jugendhilfe und Familienrecht: Zusammenarbeit zwischen Familiengerichten und Jugendämtern bei der Verwirklichung des Umgangs zwischen Kindern und Eltern nach Trennung und Scheidung, Deutsches Institut für Jugendhilfe und Familienrecht, Heidelberg, 2004. 29.

⁹ A Berlini Bíróságokon létrejött interdiszciplináris együttműködésről lásd részletesebben: ERNST – FLEMMING, 2010.

¹⁰ A Berlini Modell első néhány értekezletének tapasztalatairól lásd: Beschleunigtes Familienverfahren – Zur Arbeit der interdisziplinären Arbeitskreise, Arbeitsgruppenergebnisse der Fachtagung am 10.10. 2007. im Kammergericht Berlin, <http://sfb.berlin-brandenburg.de/sixcms/media.php/5488/Beschleunigtes%20Familienverfahren-Fachtagung%20vom%2010-10-2007.pdf> (2015. 02. 10.)

¹¹ Cornelia MÜLLER–MAGDEBURG: Das beschleunigte Familienverfahren im Lichte des FamFG. *ZKJ Kindschaftsrecht und Jugendhilfe* 5 (2009) 188.

A konkrét bírósági ügyben megvalósuló együttműködés

Az intézményi szintű interdiszciplináris együttműködési formák mellett több országban, így Németországban is kialakultak a konkrét bírósági ügyekben alkalmazott interdiszciplináris együttműködési modellek is. Ilyen modellt dolgozott ki például a Münchener Járásbíróság 2007. elején, amely a családjogi eljárások új irányát teremtette meg. E modellprogram célja egyrészt a bírósági eljárások meggyorsítása, másrészt az volt, hogy a gyámhivatal, az ügyvédek, a tanácsadók, a mediátorok, az ügygondnokok és az igazságügyi szakértők együttműködésével segítséget nyújtsanak az érintett szülők részére ahhoz, hogy közöttük – elsősorban a gyermek érdekeire figyelemmel – békés megállapodás jöhesse létre. A Münchener Modell reformprogram jellegét jól szimbolizálja a modell egyik kidolgozója, azaz Josef Salzgeber által tett nyilatkozat: „együtt a családjog új útjain” (*im Familienrecht neue Wege gehen*).¹²

A Münchener Modell elnevezésű kísérleti projekt tehát egy olyan bírósági eljárást dolgozott ki, amelyben a gyermekeket érintő jogviták a legtöbb esetben a felek megállapodásával, azaz egyezségkötéssel végződnek. E megállapodás létrehozását segíti elő a bíró és a bírósági eljárásba bevont társzervek és egyéb szakemberek, így különösen a gyámhivatali dolgozók, az ügygondnokok, a tanácsadók, a mediátorok és az igazságügyi szakértők közös munkája, információcseréje és együttműködése.¹³ E modell alap gondolata, hogy a bírósági eljárás során tevékenykedő különböző szakemberek szoros együttműködésével megvalósítható legyen a gyermeki érdekek messzemenő érvényesülésének alapelve. Továbbá a különböző szakemberek munkája jelentősen hozzájárul a helyes és megfelelő bírósági döntés meghozatalához.

A Münchener Modellprogram kedvező tapasztalatai folytán a családjogi bíráskodás ezen új formája Németországban törvényi szinten is szabályozásra került. Ugyanis a Családjogi ügyekben való eljárásról és az önkéntes joghatósági ügyekről szóló törvény¹⁴ Második Könyvének (Családjogi ügyekben való eljárás) 155. §-a rendelkezik a gyermekeket érintő egyes eljárások gyorsítására és soron kívüliségére vonatkozó szabályokról (*Vorrang – und Beschleunigungsgebot*). E rendelkezések szerint az első tárgyalást, amelyen a szülők kötelesek megjelenni, az eljárás megindulását követő egy hónapon belül meg kell tartani. A keresetlevél másodpéldányát a bíróság megküldi az illetékes gyámhivatalnak is, aki azonnal felveszi a kapcsolatot az érintett családdal, és kijelöli az illetékes tanácsadót. A tárgyaláson a szülők szóban nyilatkozhatnak, írásbeli beadványok előterjesztésére nincs szükség. A tárgyaláson nem csupán a felek vesznek részt, hanem a gyámhivatal képviselője is, aki arról nyilatkozik, hogy a felekkel folytatott előzetes megbeszélés milyen módon zárult. Ezt követően a bíró elősegíti a felek közötti megállapodás létrehozását, ugyanis ezekben az eljárásokban éppen az a cél, hogy a felek közös megállapodásra jussanak. Amennyiben erre nem kerül sor, úgy a bíróság köteles az ügyet közvetítői eljárásra utalni, vagy a feleket egyéb, bíróságon kívüli konfliktuskezelésen (tanácsadás, terápia stb.) való részvételre kötelezni. Amennyiben a felek e konfliktuskezelő eljárások során sem tudnak megegyezni, úgy az ügy ismételtén visszakerül a bíróságra az eljárás folytatása végett.

¹² Arbeitsgemeinschaft Familienrecht MO: *Das „Münchener Modell“ in Familiengerichtlichen Verfahren bei Trennung und Scheidung, Erfolgsmodell oder Angriff auf Grundrechte der Eltern und Kinder?* Kirchheim, 2. Auflage 6 (2013) 4.

¹³ Leitfaden Familiengerichts Münchens: http://www.justiz.bayern.de/imperia/md/content/stmj_internet/gerichte/amtsgerichte/muenchen/familienverfahren/leitfaden_muenchner_modell_091207.pdf (2015. 02. 10.)

¹⁴ Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (FamFG).

E modellprogram alapján mind az ügyet tárgyaló bírónak, mind a feleknek, illetve a különböző szakembereknek a gyermek érdekében kell eljárniuk. E követelmény valósul meg egyrészt az eljárás gyorsításával, amelynek legfontosabb szabályait az előbbiekben ismerttettem. Másrészt a gyermek érdekében érvényesülését jelenti az eljárásba bevont különböző szakemberek közreműködése, segítő munkája is.¹⁵ Így a speciális pszichológiai, terápiás és diagnosztikus ismeretekkel rendelkező tanácsadó feladata a szülők közötti konfliktus békés rendezése, amely a gyermek érdekét szolgálja. A pszichológus szakértő egyrésztől feltárja a szülők közötti konfliktus lehetséges okait, és kidolgozza azokat a szükséges megoldásokat, amelyek a konfliktus, valamint a gyermekre nehezedő nyomás enyhítését, megszüntetését szolgálják. Másrészt a pszichológus feladata, hogy az általa felállított diagnózis alapján a szülőkkel együtt a gyermek érdekeit szem előtt tartó megoldást dolgozzon ki. A mediátor ahhoz nyújt segítséget, hogy a szülők a jövőre nézve olyan megállapodásra juthassanak, amely mindkettőjüknek és a gyermek érdekeinek is megfelel. A gyermek részére kirendelt ügygondnok feladata a gyermek jogi képviselése, valamint a kirendelését követően a gyermekkel, a gyermek szüleivel, a gyámhivatallal, a terapeutával és az iskolával való kapcsolatfelvétel. Végül e családjogi bírósági modellben a Német Polgári Törvénykönyv (BGB) 1684 § (4) bekezdése értelmében lehetőség van arra is, hogy a bíró a kapcsolattartási problémák kezelésére elrendelje a kapcsolattartás figyelemmel kísérését (*Begleiteter Umgang*). Ennek célja többek között a házasság felbontása utáni, szülő – gyermek közötti kapcsolat helyreállítása, a szülők közötti konfliktus csökkentése, valamint a gyermek számára segítség nyújtása a válást követő megrázkódtatás feldolgozásában. Ebben közreműködnek különösen a családjogi bírók, a pszichológusok, a gyámhivatali dolgozók és a tanácsadók.

Az interdiszciplináris együttműködés osztrák modellje

A bemutatásra kerülő osztrák modell az interdiszciplináris együttműködés azon változatát teremtette meg, amelyet az osztrák bíróságok a konkrét bírósági eljárásban alkalmaznak, így az osztrák modell az előbbiekben ismertett Müncheni Modellhez hasonlítható. Az osztrák modell „Családjogi bírósággal való közreműködés” elnevezéssel (*Familiengerichtshilfe*)¹⁶ indult el 2012. január 1. napján Ausztria néhány bíróságán, azaz a Bécsi Központi Kerületi Bíróságon, az Innsbrucki, az Amstetteni és a Leobeni Járásbíróságokon. Ezt követően, 2013. június 1. napjától kezdődően (a projekt első szakaszában) további bíróságokon is bevezetésre került e jogintézmény. A projekt utolsó szakaszában, azaz 2014. július 1. napjától a családjogi bíróságon ezen új formája Ausztria valamennyi bíróságán kiépítésre került.

A családjogi bírósággal való közreműködés elnevezésű modellprojekt¹⁷ kedvező tapasztalatai folytán ezen új jogintézmény – hasonlóan a német modellhez – az osztrák jogrendszerben 2013-ban törvényi szinten is, azaz a gyermeki jogállásról és névjogról szóló osztrák törvényben (*Kindschafts – und Namensrechts Änderungsgesetz*) és a peren kívüli eljárást szabályozó törvényben (továbbiakban: *Außerstreitgesetz*) szabályozásra került.

¹⁵ Lásd bővebben: Martina GARTENHOF – Birgit HARTMAN–HILTER – Anke LOEPEL – Katrin NORMANN – Joseph SALZGEBER – Jürgen SCHMID – Beate WEBER von KOSLOWSKI: Das Münchener Modell in der Praxis. *Kindschaftsrecht und Jugendhilfe* 8 (2011) 285-291.

¹⁶ A „Familiengerichtshilfe” német kifejezés szó szerinti magyar jelentése: családjogi bíróságot segítő személyek. Ugyanakkor a tanulmányban egy rugalmasabb, a témát pontosabban kifejező szót használtam: a családjogi bírósággal való közreműködést.

¹⁷ E modellprojekt részletes leírását lásd bővebben: <https://www.justiz.gv.at/web2013/html/default/2c9484853f60f165013f6671e26d24f7.de.html> (2015. 02. 20.)

E jogintézmény bevezetésének oka a szülői felügyelettel és a személyes kapcsolat-tartáshoz való joggal kapcsolatos eljárásokban az eljárás időtartamának meggyorsítása, illetve a családjogi bírák és a különböző szakemberek közötti interdiszciplináris együttműködés létrehozása, valamint annak eredményesebbé tétele.¹⁸

A családjogi bírósággal való közreműködés komplex, több feladat elvégzésére irányul, így többek között a felek közötti békés megállapodás létrejöttének elősegítésére, a tényállás – felderítésnél való közreműködésre, valamint szakmai állásfoglalás adására.

Közelebbről megvizsgálva az osztrák modellt¹⁹ megállapítható, hogy a különböző szakemberek bírósági eljárásba történő bevonására – hasonlóan a Münchener Modellhez – a családjogi bíróságra irányuló intézkedése alapján kerül sor. Így az adott ügyben kizárólag a bírótól függ annak az eldöntése, hogy igénybe kívánja-e venni a közreműködők segítségét, és amennyiben igen, úgy a szakemberek kirendelése milyen feladatok elvégzésére terjed ki.

A családjogi bírósággal való közreműködés munkatársait a szülői felügyelet rendezése és a kapcsolattartás szabályozása iránti eljárásban tehát a bíróság rendeli ki egyes feladatok elvégzésére. E kirendeléshez a közreműködők kötvé vannak. A kirendelés esetén két, lehetőleg különböző foglalkozási ághoz tartozó közreműködő dolgozik együtt a bírósággal, kettőjük közül az egyik a felek kapcsolattartója. A közreműködők, mint a bíróság segédszerve az Igazságügyi Segítségnyújtó Hivatal alkalmazásában állnak, vagyis a munkahelyük nem a bíróságon helyezkedik el.

A családjogi bírósággal való közreműködés legfontosabb feladata, hogy az eljárás minden szakaszában elősegítse a felek közötti békés megállapodás létrejöttét. Így a békés megállapodás elősegítése (ez az ún. „Clearing”) céljából már az eljárás kezdetén be lehet vonni a szakembereket, akik a felekkel való elbeszélgetés során feltárják a konfliktus forrásait, majd a közös megoldások létrehozását segítik elő, azaz a „Clearing” minden esetben a felek konfliktusának a megoldására összpontosít.

Az első tárgyaláson a bíróság dönti el, hogy a felek ügyében alkalmazható-e a „Clearing”, és amennyiben igen, úgy ez az ügy eredményes eldöntését szolgálja-e. Alkalmazása esetén a családjogi bírósággal közreműködők a „Clearing” keretében a békés megállapodás létrehozását segítik elő a felek között felmerülő, vitatott kérdések és konfliktusforrások felderítésével.

A „Clearing” abban különbözik a közvetítői eljárásban általánosan alkalmazott megállapodást létrehozását elősegítő módszerektől, hogy a „Clearing” esetében úgynevezett pszichoeduktív elemeket is alkalmaznak, amelyek tartalmazzák a szülők tájékoztatását többek között a válás következményeiről, a gyermek fejlődépszichológiai igényeiről, a szükségleteiről, a kapcsolattartás megfelelő időtartamáról, a gyakoriságáról, a kapcsolattartás után elvárt magatartási problémákról. Továbbá a „Clearing” elősegíti, hogy a szülők saját maguk, a gyermekük iránt érzett felelősségük tudatában hozzák meg a döntésüket. Ezt a nemzetközi szakirodalom „Empowerment” (figyelemfelhívás, tudatalakítás) kifejezéssel jelöli, amely eljárás célja, hogy felhívja a szülők figyelmét a gyermek szükségleteire, érzéseire, és arra, miképpen éli át a gyermek az eseményeket, a konfliktusokat. A közreműködők szakmai mérlegelése alapján az érintett gyermeket is bevonhatják ezen eljárásba. Végül a közre-

¹⁸ Eric HEINKE und Barbara - Cecil PRASTHOFER-WAGNER: Zwei Jahre Familiengerichtshilfe, Erfahrungen aus Sicht der Rechtsanwälte. *Zeitschrift für Familien - und Erbrecht* 4 (2015) 148-153.

¹⁹ E modell részletes leírását lásd: Österreichisches Bundesministerium für Justiz: Einführungserlass vom 20. Juni 2013. zur Familiengerichtshilfe, BMJ – V319.00/0050-III.4/2013.

működőknek a „Clearing” eredményéről tájékoztatniuk kell a bíróságot. Amennyiben a „Clearing” sikeres volt, azaz a felek között létrejött a megállapodás, abban az esetben az eljárás – az egyezség megkötésével és annak bírósági jóváhagyásával – befejeződik. Amennyiben a „Clearing” nem vezetett eredményre, úgy a bíróság az ügyet folytatja tovább. Ebben az esetben sor kerülhet igazságügyi szakértő kirendelésére, a gyermekjólét bevonására (amennyiben a gyermek veszélyeztetettsége áll fenn), a szülői felügyelet és a kapcsolattartás ideiglenes szabályozására, a családjogi bírósággal közreműködők további kirendelésére (például tényállás – felderítés), valamint – hasonlóan a német modellhez – közvetítői eljárás, családi vagy nevelési tanácsadás, illetve terápiás kezelés igénybe vételére.

A közreműködők másik feladata – a felek közötti megállapodás létrehozásának elősegítése mellett – a speciális tényállás felderítés, amely a tényállás alapjául szolgáló körülmények gyors és alapos vizsgálatát, felkutatását jelenti. Így e közreműködés *sui generis* bizonyítási eszköznek minősül. E körben sor kerülhet az iskolától, az óvodától, a gyermekorvostól, a kórháztól, a gyermekvédelmi intézményektől, a terapeutától, a tanácsadótól, a szociálpedagógiai intézményektől történő információ- és adatgyűjtésre, továbbá a gyermek és a család életkörülményeinek, illetve lakáskörülményeinek feltárására, a család otthonául szolgáló lakás megtekintésére, környezettanulmány elkészítésére, a kapcsolattartás kezdetén és végén a gyermek átadásának megfigyelésére, valamint közreműködésre a kiskorú gyermek bíróság általi meghallgatásánál. Végül a közreműködők a megállapításukat egy jelentésben foglalják össze és terjesztik elő a bíróság felé. A jelentés sem értékelést, sem javaslatot nem tartalmazhat.

Harmadsorban, amennyiben a felek között nem jött létre megállapodás, abban az esetben a családjogi bíró a közreműködőket kirendelheti szakmai állásfoglalás adására is. Ez egy szakmailag megalapozott vélemény, amely interdiszciplináris, azaz több szakmai területet átfogó, komplex együttműködés révén, egységes módszertan (pszichológiai tesztek, interjúk, elbeszélgetés) alapján készül el. Az állásfoglalásban többek között a gyermek szüleihez való kapcsolatát, a szülők nevelési képességeit, illetve a gyermek igényeit, szükségleteit tárják fel. E szakmai állásfoglalás formailag és tartalmilag különbözik a pszichológus szakértő által elkészített szakvéleménytől. Ugyanis egyrészt a szakmai állásfoglalás nem hipotéziseken alapul, hanem tudományos módszerekkel előre jelzi a jövőbeni eseményeket, és ebből vezeti le a megállapításait. Másrészt, míg a szakértői véleményt egy szakértő készíti el, addig a szakmai állásfoglalás egy interdiszciplináris együttműködés terméke, mivel abban két különböző foglalkozási ághoz tartozó szakmaember (például pszichológus szakértő, gyámhivatali dolgozó) működik közre. Továbbá a szakmai állásfoglalás alapjául szolgáló vizsgálat országosan egységes, tudományosan megalapozott, valamint a család számára lehetséges alternatívákat, segítő jellegű javaslatokat tartalmaz.

Az osztrák modell a szakmai állásfoglalás kapcsán külön hangsúlyozza, hogy a közreműködő szakmai felelőssége annak az eldöntése, hogy egy adott kérdés a szakmai hatáskörébe tartozik-e vagy sem. Amennyiben a vizsgálat tárgyát képező kérdés nem tartozik a kompetenciájába, úgy a közreműködő javaslatot tehet a bíróság felé igazságügyi szakértő (pszichológus vagy pszichiáter) kirendelésére. Erre különösen akkor kerülhet sor, ha szexuális erőszak gyanúja merül fel (a büntető eljárásban készített szakvéleménnyel kapcsolat), továbbá amennyiben meghatározott, speciális szakismeretet igénylő kérdés merül fel. Továbbá a szakértő kirendelését teszi szükségessé, ha olyan, szakmailag meghatározott vizsgálati módszereket kell alkalmazni, amelyek a közreműködők hatáskörét túllépik (így például csecsemő – anya kapcsolat megfigyelése, szavahihetőség megítélése).

Az osztrák modell ismertetésének elején utaltam arra, hogy a családjogi bírósággal való közreműködés törvényi szinten is szabályozásra került az osztrák jogrendszerben. Így a vonatkozó osztrák törvény rögzíti többek között a közreműködők hatáskörét, jogait és kötelezettségeit is. Ennek alapján a közreműködők jogosultak arra, hogy a kiskorú gyermek életkörülményeinek feltárása végett az érintett személyektől felvilágosítást kérjenek, őket meghallgassák. Amennyiben a felvilágosításra kötelezett személyek e kötelezettségüknek nem tesznek eleget, úgy a közreműködő írásban vagy szóban értesíti a bíróságot a felvilágosítási kötelezettség megszegéséről. Ekkor a bíróság megfelelő kényszerítő eszközöket is alkalmazhat. Ezen túlmenően a rendőrség, az ügyészség, a bíróság, az oktatási és gyermekvédelmi intézmények is kötelesek a szükséges felvilágosítást megadni a közreműködőknek, az iratokba való betekintést és az arról való feljegyzést engedélyezni. A felvilágosítás – adás történhet szóban vagy írásban, illetve iratok átadásával. Végül a családjogi bírósággal közreműködők írásban jelezhetik a bíróság felé, hogy álláspontjuk szerint ügygondnok vagy szakértő kirendelése szükséges.

Összegzés

A bemutatott német és osztrák modellprogramok a családjogi bíraskodás új irányát teremtették meg, amelyek pozitív tapasztalatokat, jelentős eredményeket nyújtottak az adott ország jogalkalmazására nézve.²⁰ Így a pozitív eredmények közé sorolható, hogy az egyes bírósági perekbe (különösen a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, a kapcsolattartás szabályozása) bevont szakemberek (például pedagógusok és pszichológusok) közreműködése és segítsége alapján a jogviták tartósabb rendezésére kerülhet sor, valamint a bírósági döntések magasabb színvonalat képviselnek. Másrészt a bírósági eljárásban közreműködő különböző szakemberek tevékenysége jelentős részben tehermentesíti a bíróság munkáját azáltal, hogy a bírónak e szakmai segítség folytán kizárólag az adott bírósági ügy jogi szempontú vizsgálatára kell koncentrálniuk. A pozitív eredmények közé sorolható továbbá, hogy a különböző szakemberek interdiszciplináris együttműködésével a bírósági eljárások gyorsabban, a felek békés megállapodásával befejezhetőek. Az eljárások gyors befejezését az esetek többségében a felek között létrejött megállapodás, egyezség eredményezte, amelynek létrehozásában a különböző szakemberek együttműködő munkája és speciális konfliktuskezelő szakismerete is szerepet játszott. A modellprojektek eredményei között megemlíthető a bírósági eljárások hatékonyabbá és gazdaságosabbá tétele. Továbbá az ilyen típusú együttműködéssel lehetővé válik, hogy az eljárások során érvényre jusson mindenképp a Gyermekegyezmény által meghatározott azon követelmény, hogy a gyermek érdeke messzemenően érvényesüljön. Végül a pozitív eredmények közé sorolható a bíróságok és a társszervek (például a gyámhivatal, az ügyészség, a rendőrség), valamint egyéb hivatásrendek (pszichológusok, pszichiáterek, pedagógusok, nevelési tanácsadók) együttműködésének szorosabbá tétele.

Az ismertetett reformprogramok pozitív eredményei, kedvező tapasztalatai, valamint a bírósági joggyakorlatban betöltött funkciói alapján úgy gondolom, hogy az interdiszciplináris együttműködés bírósági alkalmazása szükséges és fontos. Ugyanis egy ilyen típusú közreműködéssel jelentős eredményeket lehetne elérni valamennyi bírósági eljárás, különösen a családjogi eljárások vonatkozásában.

---

²⁰ Lásd bővebben: Monika STVARNIK: Die Familiengerichtshilfe. In: Psychosoziales Netzwerk gemeinnützige GmbH. *Judenburg* (2013) 8-9.

ÁGOTA FAZEKAS

Procedural Reforms of Family Law in Germany and Austria

(Summary)

Nowadays, justice and courts have to fulfil many challenges and requirements. The fact is that this area is also characterised by the standard approach that there is a need for other and further strategies: long-term objectives, clear perspectives, economic operation, as well as effective and timely court procedures. A professional collaboration between courts and other professions involved in court procedures, called the interdisciplinary cooperation is essential to be able to meet these requirements. Namely, by having an interdisciplinary cooperation, that is a collaboration of several professional areas, skills can multiply in favour of reaching of a higher quality and achievement, common professional language or development of new and multiple knowledge. Interdisciplinary cooperations appear in court procedures in several countries. So in Germany and Austria, procedural reforms have been introduced over the recent years particularly with regard to family law. These reforms were implemented by the introduction of model programs the objectives of which are the greater enforcement of children's rights, the acceleration of court procedures, the inclusion of professional support, as well as the enhancement of interdisciplinary cooperation between the courts and different professions.